

УДК: 339.92(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 84, стр. 79–93

Изворни научни рад

Рад примљен 28. 09. 2023. године

Рад одобрен 03. 11. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.84.4

НОВО ЗАКОНОДАВСТВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О ЗАШТИТИ ОД ЕКОНОМСКЕ ПРИНУДЕ КОЈУ ПРИМЕЊУЈУ ТРЕЋЕ ДРЖАВЕ

*Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ**

Апстракт: Турбулентни развој савремених међународних односа донео је са собом одређене изазове, али и конкретне претње по економске интересе Европске уније (ЕУ). Економски интереси појединих држава чланица у претходним годинама озбиљно су уздрмани мерама економске принуде које произилазе из трговинских и пословних трансакција са трећим земљама. У Саопштењу из фебруара 2021. године Комисија је нагласила потребу постизања отворене, одлучне и одрживе трговинске политике која би могла да одговори изазовима сарадње са трећим државама. Изменама индустријске политике, из маја исте године, ЕУ је настојала да ојача економску отпорност и реши проблем стратешке зависности. У том смислу била је наглашена потреба доношења одговарајућих мера о спровођењу зелене и дигиталне транзиције уз пружање адекватне помоћи за одржавање стабилности унутрашњег тржишта. Како би се планирани циљеви остварили, процењено је и да би било неопходно усвојити јединствен законодавни оквир са могућношћу предузимања широког спектра пропорционалних и делотворних противмера против принуде, нарочито оних њених хибридних облика који се манифестују на плану одржавања трговинских и инвестиционих односа са трећим земљама. Након што су испитани могући

* Институт за међународну политику и привреду, Београд.

E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs.

Рад је настао у оквиру пројекта: „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

учинци увођења оваквих противмера, Европски парламент и Савет донели су у октобру 2023. године Уредбу о заштити ЕУ и њених држава чланица од економске принуде коју примењују треће државе. Тиме је трасиран пут за очување стратешких економских интереса ЕУ у њеним међународним економским односима.

Кључне речи: ЕУ, економска принуда, треће земље, Уредба о заштити од економске принуде

1) УВОД

Савремена светска економија испреплетана је многобројним трговинским и инвестиционим везама и односима што повећава ризик од економске принуде.¹ Економска принуда дефинише се као ситуација у којој трећа земља покушава да изврши притисак на ЕУ или државу чланицу да направи одређени избор применом или претњом примене мера које утичу на трговинске односе и страна улагања. Како би допринела стварању, развоју и појашњавању правних оквира за уклањање ситуација економске принуде ЕУ је, позивајући се на начела општег међународног права садржана у Повељи Уједињених нација, Декларацији о начелима међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава у складу са Повељом из 1970. године, и Нацрту чланова Комисије за међународно право Уједињених нација о одговорности држава за међународна противправна дела из 2001. године, усвојила ново законодавство познато као „Инструмент против принуде“ (*Anti-Coercion Instrument*), које би требало да послужи као средство одвраћања трећих земаља да примењују принудне економске мере против ЕУ или њених држава чланица.² Другим речима, овај „Инструмент“ има за циљ да обесхрабри лоше праксе трећих земаља у међусобним трговинским односима и омогући ЕУ регулисање могућих спорова на миран начин и средствима признатим у општем међународном праву. Правни основ за доношење овог „Инструмента“ (Уредбе о заштити ЕУ и њених држава чланица од економске принуде коју примењују треће државе), ослања се увелико на постојеће одредбе Уговора о Европској унији којима се промовишу заједничке вредности попут владавине права, једнакости и солидарности. За његову израду била је задужена Европска комисија која је

¹ Jaume Duch Guillot, „Instrument za borbu protiv prisile: novo oružje EU-a za zaštitu trgovine“, Европски парламент. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/world/20230915ST005214/instrument-za-borbu-protiv-prisile-novo-oruzje-eu-a-za-zastitu-trgovine>, 5.10.2023.

² Bernd Lange, „Instrument to deter and counteract coercive actions by third countries: In An Economy that Works for People“, Европски парламент. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-instrument-to-deter-and-counteract-coercive-actions-by-third-countries>, 20.10.2023.

у децембру 2021. године, на захтев Савета и Европског парламента понудила конкретан предлог њеног текста.³ Преговарачки мандат Европског парламента усвојен је 19. октобра 2022. године, док је преговарачка позиција Савета усаглашена 16. новембра 2022.⁴ Међуинституционални политички споразум постигнут је 28. марта 2023. године, да би у октобру исте године Европски парламент дао „зелено светло“ за усвајање ове Уредбе.⁵ Одлука Савета усвојена је без расправе на састанку министара пољопривреде и рибарства ЕУ. Коначно, очекује се да ће Уредба о заштити ЕУ и њених држава чланица од економске принуде коју примењују треће земље бити потписана 22. новембра 2023. године, и да ће ступити на снагу 20 дана након објављивања у Службеном листу ЕУ.⁶

2) МЕРЕ ЕУ

„Уредба Европског Парламента и Савета о заштити Уније и њених држава чланица од економске принуде коју примјењују треће земље“ [Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries].⁷

3) СВРХА

Уредба би требало да служи деескалацији и подстицању одвраћања или укидања принудних мера у трговинским и инвестиционим односима са трећим земљама. Њоме се утврђују правила и поступци за делотворну заштиту интереса ЕУ и њених држава чланица најпре кроз дијалог, а потом

³ “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries”, Brussels, 8.12.2021, COM(2021) 775 final.

⁴ Maria Luis Nievas, “Trade: Council agrees negotiating position on economic anti-coercion rules”, European Council, Council of the EU. Интернет: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/16/trade-council-agrees-negotiating-position-on-economic-anti-coercion-rules/>, 16.11.2022.

⁵ “Anti-coercion: deal on new trade tool to protect EU from economic blackmail”, European Parliament News. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230605IPR94605/anti-coercion-deal-on-new-trade-tool-to-protect-eu-from-economic-blackmail>, 6.6.2023.

⁶ Maria Luis Nievas, “Trade: Council adopts a regulation to protect the EU from third-country economic coercion”, European Council, Council of the EU. Интернет: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/23/trade-council-adopts-a-regulation-to-protect-the-eu-from-third-country-economic-coercion/>, 23.10.2023.

⁷ “Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries”, Brussels, 11 October 2023, PE-CONS 34/23.

и примену адекватних и пропорционалних противмера као последњем могућем средству против економске принуде. Ове противмере значе увођење трговинских ограничења у виду повећања царина, увозних или извозних дозвола, ограничења трговине услугама или ограничења приступа страним директним инвестицијама или јавним набавкама. Уредбом би требало да успостави и правни оквир за репарацију штете нанету ЕУ и њеним државама чланицама. Њоме се не доводе у питање подручја Заједничке трговинске политике нити других заједничких политика, као ни постојећи инструменти и међународни споразуми које је ЕУ закључила. Такође, ъоме се не доводе у питање ни деловања која се предузимају на основу тих инструмената и међународних споразума која су усклађена са међународним правом. На овај начин, ново европско законодавство формулисано предметном Уредбом могло би да ојача економску позицију ЕУ чинећи је суверенијом трговинском силом, боље опремљеном да одврати и, када је потребно, да се супротстави принудним трговинским мерама трећих земаља против ЕУ и њених држава чланица.

4) САДРЖАЈ

Предметна Уредба донета је зарад заштите економских интереса ЕУ и њених држава чланица, а ради одвраћања или сузбијања од економске принуде коју примењују треће земље. Према члану 2. Уредбе, економска принуда постоји, „ако трећа земља примењује или прети да ће применити меру која утиче на трговину или инвестиције како би спречила или постигла престанак примене, измену или доношење одређеног акта Уније или државе чланице, задирући тиме у легитимне суверене одлуке Уније или државе чланице“. Такве мере које утичу на трговину или инвестиције укључују не само деловања која се предузимају на државном подручју треће земље и имају учинке унутар тог државног подручја, него и деловања која предузима трећа земља преко субјеката под њеном контролом који су присутни у ЕУ, а којима се наноси штета економским активностима ЕУ. Појам „мере треће земље“ отуд подразумева „свако деловање или пропуст који се у складу са међународним правом може приписати трећој земљи“ (члан 3, став 1. тачка 1). С друге стране, појам „трећа земља“ означава било коју државу, засебно царинско подручје или други субјект међународног права“ (члан 3, став 1. тачка 4), способне за употребу економске принуде против ЕУ и њених држава чланица. Постоје различити облици економске принуде, а треће земље исту примењују кроз уплитање у легитимне суверене одлуке ЕУ или конкретне државе чланице тако што примењују или прете применом мера које утичу на трговину или инвестиције како би спречиле или постигле престанак примене, промену или доношење одређеног акта, укључујући изражавање становишта њихових институција, тела, служби или агенција. При

утврђивању да ли су испуњени услови за подвођење одређеног понашања треће земље под појам економске принуде, Комисија и Савет узимају у обзир следеће критеријуме: а) интензитет, тежину, учесталост, трајање, домашај и обим мере треће земље, укључујући њен учинак на трговинске или инвестиционе односе са ЕУ, притисак на ЕУ или државу чланицу који из мере произлази; б) постојање уплитања треће земље којим се од ЕУ, државе чланице или друге земље настоји спречити или постићи одређени акт; ц) обим у којем мера треће земље утиче на подручје суверенитета ЕУ или државе чланице; д) легитимитет деловања треће земље која је прихваћена на међународном нивоу и, е) да ли је и на који начин трећа земља пре увођења или примене мере покушала да реши спор међународним посредовањем, билатерално или унутар међународног форума (члан 2. став 2). Комисија може, на властиту иницијативу или на прописно образложен захтев, испитати сваку меру треће земље како би утврдила испуњава ли услове из члан 2. став 1. којим се дефинише појам „економске принуде“. Испитивање не може трајати дуже од четири месеца, а на бази основаних информација које је прикупила или добила из поузданих извора штитећи идентитет субјекта који је информације доставио. Притом, она обавештава државу о почетку овог процеса и о релевантним трендовима у погледу испитивања која су у току. Комисија према потреби може тражити релевантне информације о ефектима мера које предузимају треће земље. Кад комисија покрене овај поступак, она обавештава трећу земљу о почетку испитивања (члан 4). Ако након испитивања Комисија закључи да мере треће земље испуњавају услове из члана 2. став 1. Уредбе, она подноси предлог извршног акта Савету у којем се оквирно утврђује време потребно за пружање одговора ЕУ. Ово време лимитирано је на шест месеци, осим ако постоје посебне околности да је потребно тај рок продужити. Предлог може садржати и захтев да трећа земља надокнади штету учињену ЕУ. Истовремено, не доводећи у питање евентуалну сарадњу са трећом земљом, Комисија позива трећу земљу да достави своје примедбе у одређеном року. Тај рок мора бити разуман, те се њиме не сме неоправдано одлагати подношење предлога извршног акта. Пре тога, Комисија обавештава Европски парламент о усвојеним закључцима спроведеног испитивања. Савет квалификованом већином и по протеклу осам недеља доноси извршни акт. Изузетно, овај рок може бити дужи (до протеча десет недеља). Извршни акти се објављују у Службеном листу ЕУ. Од треће земље Комисија може потом захтевати да престане са применом економске принуде или да у разумном року изврши репарацију нанете штете (члан 5). Комисија може пружити и одговарајућу прилику за саветовање са трећом земљом ради постизања престанка економске принуде или репарације нанете штете (члан 6). У овом случају, у хитном поступку Комисија може понудити различите опције попут непосредних преговора, подношења спора на решавање

међународном органу, може такође понудити и посредовање, миренење или концилијацију у настојањима превазилажења спора. Такође, Комисија може изнети решавање спора у релевантним међународним форумима након консултација са Саветом, ако сматра да би то било примерено. Исто тако, ако се противмере усвоје, Комисија може пружити прилику за саветовање са трећом земљом у ком периоду би могло доћи до њихове суспензије. Комисија се може након консултација са Саветом саветовати и са другим земљама погођеним мерама економске принуде од стране трећих земаља око координације активности (члан 7). У одредби члана 8. Уредбе предвиђа се процедура усвајања противмера против трећих земаља које примењују мере економске принуде против ЕУ и њених држава чланица (тзв. *comitology procedure*).⁸ Најпре се дефинишу услови под којима је могуће донети противмере, а који се односе на непоступање треће државе према захтеву ЕУ да се престане са вршењем економске принуде, односно за надокнадом штете. Притом, Комисија врши процену у складу са међународним правним стандардима. Потом се доношење мера условљава заштитом интереса и права ЕУ и њених држава чланица. Комисија врши одабир мера као одговор ЕУ у складу са Анексом I.⁹ У извршном акту, који се објављује у Службеном листу ЕУ, Комисија наводи разлоге због којих се противмере доносе (као мере опште примене или мере које се примењују на одређена лица која учествују у спровођењу активности обухваћених чланом 207. Уговора о функционисању ЕУ, која су повезана са владом треће земље). Противмере могу утицати на одређене секторе, регије или субјекте треће земље у складу са правилима о пореклу и држављанству, односно државној припадности наведеним у Анексу II Уредбе. Ако мере треће земље представљају међународно противправни чин, противмере могу се састојати од мера које обухватају неизвршење међународних обавеза према трећој земљи. Комисија осигурава координацију доношења противмера у складу са правом ЕУ. Изузетно, примена противмера може бити одложена на три месеца, осим ако посебне околности не дозвољавају дужи рок. То одлагање конкретизује се у

⁸ "Anti-Coercion Instrument", NOEER. Интернет: <https://www.noerr.com/en/insights/anti-coercion-instrument>, 28.4.2023; Nikolay Mizulin, Paulette Vander Schueren, Agnieszka Nosowicz, Dylan Geraets, Edouard Gergondet, "The EU Introduces Legislation Tackling Economic Coercion by Third Countries". Интернет: <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/publications/2023/11/the-eu-introduces-legislation-tackling-economic-coercion-by-third-countries>, 3.11.2023.

⁹ Мере укључују *inter alia*, увођење нових царина и царинских стопа на нивоу најповлашћеније нације, или повећање царинских стопа изнад овог нивоа, потом, увођење било каквих додатних давања на увоз или извоз што може довести до кршења царинских концесија, увођење или повећање ограничења на увоз или извоз робе (увођењем квота, дозвола, интерних рестрикција и ограничења која се примењују на робу у промету и сл.), као и увођење мера које могу довести до неизвршавања међународних обавеза у вези спровођења поступка јавних набавки.

сваком посебном извршном акту Комисије. Комисија може ставити извршни акт ван снаге уколико би трећа земља прекинула са вршењем економске принуде. У одредби члана 9. Уредбе, предвиђа се утврђивање интереса ЕУ. Утврђивање интереса ЕУ за предузимање, суспензију, измену или укидање противмера заснива се на свим доступним информацијама и састоји се од процене различитих интереса у целини. Ти интереси укључују очување способности ЕУ и држава чланица да доносе легитимне суверене одлуке без економске принуде, као и све друге интересе ЕУ и држава чланица, њихових привредних субјеката, индустријских сектора и крајњих потрошача на које економска принуда или противмере утичу. Услови за примену противмера против одређених физичких и правних лица прописани су чланом 10. Уредбе. Услови укључују пропозиције према којима се ова лица могу сматрати повезаним са владама трећих земаља. *Inter alia*, ове пропозиције се односе на случајеве у којима влада треће државе има у стварном власништву више од 50% удела у власничком капиталу, или која има више од 50% гласачких права у правном лицу, односно има овлашћења да именује већину менаџмента или да правно усмерава његово деловање. Таква лица имају користи од искључивих или посебних права или повластица које је правно или фактички доделила влада треће земље. Такође, пропозиције се односе на лица која делују у сектору у којем та влада ограничава број добављача или купаца на једног или више, или на лица на које та влада делује кроз примену пракси којима се спречава, ограничава или нарушава тржишна утакмица. Другим речима, пропозиције се генерално односе на сва лица која делују у име или према упутствима или на подстицај влада трећих земаља. Против таквих лица Комисија може увести противмере, а лица могу изразити одређене примедбе у разумном року од достављања обавештења. Комисија након тога може преиспитати делотворност и одрживост ових противмера. Члан 11. Уредбе регулише критеријуме за доношење противмера ЕУ. Одредба утврђује да противмере морају бити пропорционалне и не смеју премашити ниво штете нанесене ЕУ. Притом се узимају у обзир тежина економске принуде, њене последице, као и права ЕУ и њених држава чланица. Конкретне форме противмера зависе од доступних информација о начињеној повреди и штети по стратешке интересе ЕУ, нарочито оне који се односе на Заједничку спољну и безбедносну политику који могу укључити испитивање делотворности противмера и свођења на најмању могућу меру њихових негативних последица. Нарочито се апострофирају у том смислу погођени субјекти, као и алтернативе које би допринеле нормалном снабдевању робом и услугама. Такође се наглашава и значај одржавања нормалног инвестиционог окружења и смањења последица по социјалну политику и политику регионалног и технолошког развоја. Критеријуми се осврћу и на негативне последице примене економске принуде против других земаља које по потреби могу координирати своје активности са активностима ЕУ.

Приликом избора одговарајућих противмера којима се утиче на поступак давања одобрења, регистрација, лиценци правним или физичким лицима за потребе обављања њихових комерцијалних делатности, Комисија разматра ефикасност таквих противмера. Ако противмере не дају ефикасне учинке, Комисија би могла одредити друге противмере као одговор на вршење економске принуде, а да не утиче на делотворност индустријских ланаца производње у ЕУ. При избору и обликовању противмера Комисија може дати предност противмерама којима се утиче на поступке који се одвијају на нивоу ЕУ, а да се не утиче на административне одлуке органа држава чланица у којима се примењује право ЕУ или које се темеље на евалуацији научних доказа. Противмере могу обухватити и рестриктивне мере приступа директних страних инвестиција ЕУ, односно рестриктивне мере у погледу трговинских односа са лицима настањеним у ЕУ, односно са пословним седиштем које се налазе под директном контролом влада трећих земаља. При процени треба ли донети такве противмере Комисија уз раније наведене критеријуме разматра и обрасце трговине услугама и улагања у сектору на који циљају предвиђене мере одговора ЕУ. Она цени и опасност да трећа земља или лице може избећи противмере које се не примењују на услуге које су пружене или директне стране инвестиције које су извршене унутар ЕУ. Комисија процењује и делотворност противмера у постизању престанка примене економске принуде и репарације штете, као и постојање алтернативних противмера помоћу којих би било могуће постићи престанак економске принуде. Доношење таквих противмера морало би бити прописно образложено у извршном акту Комисије.¹⁰ Иначе, противмере могу бити измењене, суспендоване или укинуте (члан 12). Уредба у том смислу предвиђа да Комисија преиспитујући учинке противмера има право да противмере суспендује. Суспензија долази као одговор на обустављање примене економске принуде треће земље која прихвата могућност решавања спора пред међународним телом. Комисија може прилагодити противмере у зависности од развоја догађаја. Укидање противмера могуће је ако је престала економска принуда, те ако је Савет одлучио да затражи репарацију штете а трећа држава се одазвала том захтеву. Такође, укидање је могуће ако је постигнуто споразумно решење или на бази одлуке међународног тела надлежног за решавање међусобног спора. Комисија у сваком случају за измене, суспензије и укидања противмера доноси извршни акт којим констатује наведену ситуацију. Такође, пре измене, суспензије и укидања

¹⁰ Чланом 18. Уредбе прописано је да посебан Одбор даје мишљење на нацрт извршног акта којег доноси Комисија. Његово деловање уређено је посебном Уредбом. Видети: "Regulation (EU) No 182/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 laying down the rules and general principles concerning mechanisms for control by the Member States of the Commission's exercise of implementing powers", *OJ L* 55, 28.2.2011, p. 13.

противмера Комисија мора затражити информације и мишљења о економским ефектима које ове чини могу имати на привредне субјекте унутар ЕУ (члан 13). Информације се захтевају путем оглашавања у Службеном листу ЕУ или на други релевантан начин. Притом, Комисија може консултовати привредне коморе, синдикате и друге субјекте који би могли бити погођени противмерама. Изузетно, у одређеним ситуацијама Комисија нема обавезу тражења информација и становишта будући да из објективних разлога то није нужно (на пример, због хармонизације са међународним обавезама). Уредбом се дефинише „јединствена контактна тачка“ (*single point of contact*) за примену њених одредаба и координацију са свим релевантним правним актима ЕУ, те за прикупљање информација и припрему анализе трошкова и података ради утврђивања природе економске принуде. За ову установу важи принцип поверљивости (члан 14). Принцип поверљивости описан је у члану 15. Уредбе. Примена принципа значи да ће информације примљене у складу са овом Уредбом бити коришћене изричито у сврху за коју су пружене. Лице које пружа информације може захтевати да се са информацијама поступа поверљиво. Уз такав се захтев прилаже сажетак дотичних информација или образложење у којем се објашњава због чега се дотичне информације не могу сажети.

Европски парламент, Савет и Комисија, али и државе чланице или њихови функционери, не смеју открити информације поверљиве природе без изричите дозволе лица које је пружило такве информације. Међутим, Комисију не спречава да открије сажетак информација под условом да се откривањем не омогућава сазнање идентитета лица које је пружило информације. Притом се мора узети у обзир легитимни интерес заинтересованих страна. Занимљиво је да је Уредбом формулисано правило о пореклу и држављанству на начин да се порекло робе или услуга или државна припадност пружаоца услуга, инвестиционих улагања и носиоца права интелектуалног власништва утврђује у складу са Анексом II који антиципира решења из релевантних међународних правних инструмената (члан 16).¹¹ У том смислу, Комисија има одређена делегирана овлашћења.

¹¹ Порекло робе утврђује се сходно посебним правилима. Видети: “Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code”, *OJ L* 269, 10.10.2013, р. 1. Према Анексу II Уредбе порекло услуге, укључујући услугу која се пружа у подручју јавне набавке, одређује се на основу држављанства односно државне припадности физичког или правног лица које је пружа. Под држављанством, односно пружаоцем услуга, подразумева се: (а) земља чије је физичко лице држављанин или земља у којој то лице има право на трајни боравак; (б) кад је реч о правном лицу: 1) ако се услуга не пружа путем комерцијалне присутности у ЕУ, земља у којој је правно лице основано или на други начин устројено према законима те земље, те на чијем је државном подручју правно лице укључено у знатне пословне активности; 2) ако се услуга пружа путем комерцијалне присутности у ЕУ, (а) ако је правно лице укључено у знатне пословне активности на

Наиме, Комисија има право да донесе акт о делегираним овлашћењима на основу којег има могућност да врши ревизију наведених решења у року од пет година од ступања на снагу ове Уредбе. Европски парламент и Савет имају право да прихвате овај акт или да га опозову, и у том случају се опозив објављује у Службеном листу ЕУ (члан 17). Коначно, према члану 19. Уредбе, истеком пет година од датума ступања на снагу ове Уредбе (или три године од датума доношења првог извршног акта), Комисија има обавезу да преиспита примену Уредбе. Она има обавезу да правовремено обавештава Европски парламент и Савет о томе. Такође, након међусобних консултација и спроведене евалуације учинака противмера, Комисија подноси извештај овим органима ЕУ у којем се оцењује делотворност у примени противмера, као и потреба за доношењем нових. За потребе овог преиспитивања Комисија посебну пажњу посвећује свим питањима која би се могла појавити у погледу односа ове Уредбе са другим постојећим инструментима ЕУ.

6) ИЗВОРИ

“Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement)”, Marrakesh, Morocco on 15 April 1994.

“Anti-Coercion Instrument”, NOEER. Интернет: <https://www.noerr.com/en/insights/anti-coercion-instrument>, 28.4.2023.

“Anti-coercion: deal on new trade tool to protect EU from economic blackmail”, European Parliament News. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/>

државном подручју државе чланице у којој правно лице има седиште тако да има директну и стварну везу са економијом те државе чланице, држава чланица у којој има пословно седиште или, ако се противмере ЕУ примењују на то лице, држављанство односно државна припадност или место трајног боравка физичког или правног лица, односно физичких или правних лица која имају власништво или контролу над правним лицем у ЕУ; (б) ако правно лице које пружа услугу није укључено у знатне пословне активности тако да има директну и стварну везу са економијом државе чланице у којој има пословно седиште, порекло физичких или правних лица која имају власништво или контролу над њом. Државна припадност инвестиција одређује се тако да: (а) ако је инвестиција укључена у знатне пословне активности на подручју државе чланице у којој је остварено тако да има директну и стварну везу са економијом те државе чланице, државна припадност државе чланице у којој је улагање остварено или, ако се противмере ЕУ примењују на физичко или правно лице које има власништво или контролу над инвестицијом у ЕУ, држављанство односно државна припадност или место трајног боравка тог физичког или правног лица; (б) ако инвестиција није укључена у знатне пословне активности тако да има директну и стварну везу са економијом државе чланице у којој је остварено, држављанство односно државна припадност физичких или правних лица која имају власништво или контролу над њом. У погледу трговинских аспеката интелектуалног власништва појам „држављани“ тумачи се сходно одредбама Споразума Светске трговинске организације. Видети: “Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement)”, Marrakesh, Morocco on 15 April 1994.

news/en/press-room/20230605IPR94605/anti-coercion-deal-on-new-trade-tool-to-protect-eu-from-economic-blackmail, 6.6.2023.

Димитријевић, Душко, „Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције“, у: Сања Јелисавац Трошић (ед.), *Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2019.

Димитријевић, Душко, „Стратегија Европске уније о економској безбедности“, *Европско законодавство*, 2023, vol. 22, бр. 83.

Димитријевић, Душко, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији“, *Европско законодавство*, 2019, vol. 18, бр. 68.

“EU plan to tackle ‘coercion’ against member states faces resistance”, *Financial Times*, 7.12.2021. Интернет: <https://www.ft.com/content/b332058c-5115-401e-b692-737810a40299>, 1.10.2023.

Guillot, Jaume Duch, „Instrument za borbu protiv prisile: novo oružje EU-a za zaštitu trgovine“, Европски парламент. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/world/20230915STO05214/instrument-za-borbu-protiv-prisile-novo-oruzje-eu-a-za-zastitu-trgovine>, 5.10.2023.

Lange, Bernd, “Instrument to deter and counteract coercive actions by third countries: In An Economy that Works for People”, European Parliament. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-instrument-to-deter-and-counteract-coercive-actions-by-third-countries>, 20.10.2023.

Mizulin, Nikolay, Vander Schueren, Paulette, Nosowicz, Agnieszka, Geraets, Dylan, Gergondet, Edouard, “The EU Introduces Legislation Tackling Economic Coercion by Third Countries”. Интернет: <https://www.mayerbrown.com/en/perspectives-events/publications/2023/11/the-eu-introduces-legislation-tackling-economic-coercion-by-third-countries>, 3.11.2023.

Nguyen, Anh, “Questioning the EU Anti-Coercion Instrument – Conflating the Curtailment of ‘Strategic Autonomy’ with the Erosion of Sovereignty?”. Интернет: <https://www.ejiltalk.org/questioning-the-eu-anti-coercion-instrument-conflating-the-curtailment-of-strategic-autonomy-with-the-erosion-of-sovereignty/>, 10.10.2023.

Nievas, Maria Luis, “Trade: Council adopts a regulation to protect the EU from third-country economic coercion”, European Council, Council of the EU. Интернет: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/23/trade-council-adopts-a-regulation-to-protect-the-eu-from-third-country-economic-coercion/>, 23.10.2023.

Nievas, Maria Luis, “Trade: Council agrees negotiating position on economic anti-coercion rules”, European Council, Council of the EU. Интернет:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/16/trade-council-agrees-negotiating-position-on-economic-anti-coercion-rules/>, 16.11.2022.

“Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries”, Brussels, 8.12.2021, COM(2021) 775 final.

“Regulation (EU) No 182/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 laying down the rules and general principles concerning mechanisms for control by the Member States of the Commission’s exercise of implementing powers”, *OJ L* 55, 28.2.2011.

“Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code”, *OJ L* 269, 10.10.2013.

“Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of the Union and its Member States from economic coercion by third countries”, Brussels, 11 October 2023, PE-CONS 34/23.

Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, *ILC Yearbook*, Vol. II, Part Two, 2001.

“Trade wars: what are the EU’s trade defence instruments?”, European Parliament News. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20180308STO99328/trade-wars-what-are-the-eu-s-trade-defence-instruments>, 10.5.2023.

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У светлу најновијих геополитичких и геоекономских престојавања у свету и Европи, доношење Уредбе о заштити ЕУ и њених држава чланица од економске принуде коју примењују треће државе, довешће сасвим извесно до нових подела на линији оних који прихватају примену економских санкција као средства заштите сопствених економских интереса и оних који сматрају да би такве мере биле само израз немоћи и одмазде која не би могла довести до ваљаних резултата. У овом другом случају, неке од држава чланица изразиле су и забринутост због могућег кршења одредаба међународног трговинског права које је дубоко утемељено у правилима Светске трговинске организације.¹² С друге стране, државе ЕУ окупљене око групе најмоћнијих држава света – Г7, подржавају заједничку платформу за координацију мера против економске принуде. Оне сматрају да глобална трговина може помоћи у повећању економског богатства и отварању нових

¹² “EU plan to tackle ‘coercion’ against member states faces resistance”, *Financial Times*, 7.12.2021. Интернет: <https://www.ft.com/content/b332058c-5115-401e-b692-737810a40299>, 1.10.2023.

радних места, али да често у том ланцу долази до уцена или прибегавања трговинским ограничењима да би се сопственим привредним субјектима дале неправедне предности, што узрокује међусобне трговинске размирице и спорове.¹³ Како је ово постала скоро уобичајена пословна пракса, потребни су додатни алати, односно средства којима би било могуће предупредити или отклонити оваква понашања.¹⁴ Будући да коришћење инструмената Заједничке трговинске политике пружа много више маневарских могућности за деловање него ли што би то био случај са Заједничком спољном и безбедносном политиком, ЕУ ће сасвим сигурно искористити дати тренутак не би ли спровела своје стратешке планове који се односе на заштиту њених виталних економских интереса. Сматрајући да се тиме штити њена „стратешка аутономија“ у међународним економским односима, ЕУ ће инсистирати на поштовању владавине права и међународних правних правила и принципа који су дубоко усађени у међународни правни поредак.¹⁵ Рационално процењујући могућност геоекономске пенетрације неких великих сила или „сила у успону“ на њено унутрашње тржиште, ЕУ ће посредством „Инструмента против принуде“ (*Anti-Coercion Instrument*), сасвим извесно допринети стварању, развоју и појашњавању међународних правних оквира за спречавање и отклањање ситуација економске принуде. Следствено је у том правцу донета и свеобухватна Стратегија о економској безбедности у јуну 2023. године, којом је злоупотреба економске зависности или вршење економске принуде (уз отпорност ланаца снабдевања, физичку и кибернетичку безбедност критичне инфраструктуре и технолошку безбедност), дефинисано као један од могућих ризика по економску безбедност ЕУ.¹⁶ Уз предметну Уредбу, ова Стратегија представља сасвим сигурно ваљану правну платформу на којој би ваљало градити домаћи правни оквир и државну праксу заштите од могућих мера економске принуде трећих земаља. Будући да се треће земље које имају „стратешко партнерство“

¹³ Душко Димитријевић, „Уредба Европског парламента и Савета о успостављању оквира за проверу страних директних инвестиција у Европској унији“, *Европско законодавство*, 2019, vol. 18, бр. 68, стр. 7–25; „Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције“, у: Сања Јелисавец Трошић (ед.), *Регулаторни оквир Европске уније за стране инвестиције*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2019, стр. 45–77

¹⁴ “Trade wars: what are the EU’s trade defence instruments?”, European Parliament News. Интернет: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20180308STO99328/trade-wars-what-are-the-eu-s-trade-defence-instruments>, 10.5.2023.

¹⁵ Anh Nguyen, “Questioning the EU Anti-Coercion Instrument – Conflating the Curtailment of ‘Strategic Autonomy’ with the Erosion of Sovereignty?”. Интернет: <https://www.ejiltalk.org/questioning-the-eu-anti-coercion-instrument-conflating-the-curtailement-of-strategic-autonomy-with-the-erosion-of-sovereignty/>, 10.10.2023.

¹⁶ Душко Димитријевић, „Стратегија Европске уније о економској безбедности“, *Европско законодавство*, 2023, vol. 22, бр. 83, стр. 91-110.

са Републиком Србијом, неретко (али доста прикривено) уплићу и у њене легитимне одлуке тако што примењују или прете применом мера које утичу на међусобне трговинске односе или инвестиције, Република Србија као кандидат за чланство у ЕУ треба да усклади домаће законодавство са наведеном платформом ЕУ на плану остваривања заштите од могућих мера принуде трећих земаља. С обзиром на то да се наведена пракса може манифестовати кроз престанак примене, измену или доношење одређених правних аката који имају негативне економске последице, не само по домаћу економију већ и за економске интересе држава региона, па и за интересе саме ЕУ, Република Србија треба да буде доследна и у остваривању циљева Европске стратегије о економској безбедности како би могла да осигура отпорност своје привреде, политичку стабилност и одрживи економски раст и развој. Тим пре, јер мере економске принуде које се примењују у економској пракси обухватају не само мере трећих држава, већ и мере засебних царинских подручја или других субјеката и ентитета чије се деловање према међународном праву може њима приписати. У том смислу, ваљало би повести рачуна о имплементацији заједничких квантитативних и квалитативних критеријума које је ЕУ утврдила предметном Уредбом, а којима се потврђује постојање економске принуде од стране трећих земаља. Такође, требало би узети у обзир и примену кодификованих правила о репарацији штете коју би оваква економска принуда могла проузроковати, не само на нашој територији већ и на територији суседних земаља, а која су генерално садржана у Нацрту чланова Комисије за међународно право Уједињених нација о одговорности држава за међународно противправна дела.¹⁷

¹⁷ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, *ILC Yearbook*, Vol. II, Part Two, 2001, pp. 30-77.

NEW LEGISLATION OF THE EUROPEAN UNION ON PROTECTION AGAINST ECONOMIC COERCION APPLIED BY THIRD COUNTRIES

Abstract: The turbulent development of contemporary international relations has brought with it certain challenges but also concrete threats to the economic interests of the European Union (EU). In previous years, the economic interests of certain member states have been seriously shaken by measures of economic coercion arising from trade and business transactions with third countries. In the Communication from February 2021, the Commission emphasised the need to achieve an open, decisive, and sustainable trade policy that could respond to the challenges of cooperation with third countries. With the industrial policy changes of May of the same year, the EU sought to strengthen economic resilience and solve the problem of strategic dependence. In this sense, the need to adopt appropriate measures for the implementation of the green and digital transition while providing adequate assistance for maintaining the stability of the internal market was emphasised. In order to achieve the planned goals, it was estimated that it would be necessary to adopt a single legislative framework with the possibility of undertaking a wide range of proportional and effective countermeasures against coercion, especially those of its hybrid forms that are manifested in the plan of maintaining trade and investment relations with third countries. After examining the possible effects of the introduction of such countermeasures, in October 2023, the European Parliament and the Council adopted the Regulation on the protection of the EU and its member states against economic coercion applied by third countries. This paved the way for the preservation of the EU's strategic economic interests in its international economic relations.

Keywords: EU, economic coercion, third countries, Regulation on protection against economic coercion.